

Λυδία ΠΑΠΑΡΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ

“Ειρηνάρχες” της Μ. Ασίας.

Παρατηρήσεις επί των αρμοδιοτήτων και ενεργειών τους σε υποθέσεις ληστείας (D.48.3.6, Marc. De jud. publ.)

Η συνηθιζομένη εκχώρηση διοικητικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων εκ μέρους των διοικητών των επαρχιών (*praeses provinciae*) σε υποδεέστερους ιεραρχικά αξιωματούχους (*jurisdictio mandata*)¹, αν και εξυπηρέτησε πρακτικούς σκοπούς, όπως η άμεση διασφάλιση της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας και η ταχύτερη και αποτελεσματικότερη προστασία των διοικουμένων στις περιφέρειες της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, απέτέλεσε ταυτόχρονα και πηγή προβλημάτων για την επαρχιακή διοίκηση². Για τον λόγο άλλωστε αυτό ο Θεοδοσιανός Κώδικας (C.Th.1.29.2) και η ιουστινιάνεια νομοθεσία (D.1.21· C.J.1.55) συμπεριέλαβαν ειδικές απαγο-

1. Πρβλ. D. 1.21.1.1, Papinianus *libro primo quaestionum*: “... verius est enim more majorum jurisdictionem quidem transferri..”. Πρβλ. D. 1.21· C.J. 1.50· D. 1.18.4· D. 18.11· E. Cuq, *Manuel des Institutions Juridiques des Romains*², Paris 1928, 810-811 (=Manuel des Institutions Juridiques)· Th. Mommsen, *Le Droit Pénal Romain*, [Manuel des Antiquités Romaines, 17-19], μετ. J. Duquesne, I, Paris 1907, 275 σημ. 2/ II, 276 σημ. 2, 286 επ. (=Droit Pénal)· G. Humbert – Ch. Lécrivain, λ. *Judex, Judicium* εις Ch. Daremberg-Edm. Saglio, *Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines* (=DAGR), III¹, 1969, 638a.

2. Φαινόμενα αδιαφορίας ή καταχρήσεως εξουσίας, κατά την επιβολή κυρίως φοροεισπρακτικών μέτρων, από εκτελεστικά όργανα, στα οποία με εντολή ανωτέρων ιεραρχικά αρχών ανατίθενταν διοικητικά και δικαιοδοτικά καθήκοντα επί συγκεκριμένων υποθέσεων, μαρτυρούν κυρίως οι διασωθέντες πάπυροι της ρωμαϊκής επαρχίας της Αιγύπτου. Επί του θέματος βλ. B. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence dans l'Égypte romaine*, [Études de Philosophie et d' Histoire du Droit, 6], Paris 1991, 168 επ. (=Juge et sentence). Η πρακτική δε αυτή της εκχώρησης διοικητικών και δικαστικών αρμοδιοτήτων υπήρξε τόσο εκτεταμένη ώστε να αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία της δικαιοδοσίας των τοπικών αρχών, εμφανιζομένη ως μία “variété allotropique” του τρόπου διοικήσεως της περιοχής αυτής (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 199).

ρευτικές διατάξεις, με τις οποίες επιχειρήθηκε να περιορισθούν, τόσον η καθολική, όσον και οι διαδοχικές μεταβιβάσεις αρμοδιοτήτων³.

Ένδειξη των ζητημάτων που ανέκυπταν κατά την άσκηση του διωκτικού έργου των αστυνομικών οργάνων στην ρωμαϊκή επαρχία της Ασίας αποτελεί η διάταξη του Πανδέκτη 48.3.6⁴, απόσπασμα ειλημμένο από το δεύτερο βιβλίο του έργου του Μαρκιανού *De iudiciis publicis* που αναφέρεται σε ζητήματα ποινικού δικαίου⁵. Στο συγκεκριμένο χωρίο ο Μαρκιανός

3. Σύμφωνα με τη διάταξη *D. 1.21.1 pr.* (= *B. 6.24.2 pr.*) απαγορεύεται η εκχώρηση της δικαιοδοσίας που παρέχεται βάσει ειδικού νόμου ή συγκλητικού δόγματος ή αυτοκρατορικής διατάξεως. Κατ' εξαίρεση μόνον είναι επιτρεπτή η αναπλήρωση του δικαιοδοτούντος οργάνου εάν ειδικός νόμος το επιτρέπει, όπως π. χ. ισχύει στην περίπτωση του Ιουλίου Νόμου περί βίας που επιτρέπει την άσκηση των καθηκόντων του κατά νόμον αρμοδίου δικαστικού οργάνου (*praetor urbanus*) από άλλη αρχή, εάν ο *praetor* απουσιάζει. Εξάλλου, κατ' εξαίρεση μόνον, επιτρέπεται η μερική μεταβίβαση της αρμοδιότητος, όσον αφορά ειδικώς στα ζητήματα "*quae vero jure magistratus competent*". Στις περιπτώσεις όμως αυτές, όπως διευκρινίζει ο Παπινιανός (*D. 1.21.1,1=B. 6.24.2, 1*), δεν δύναται να μεταβιβασθεί η "καθαρά εξουσία" ("*merum imperium*") της ανωτέρω αρχής (πρβλ. όμως και την αντίθετη άποψη του Παύλου στην ίδια διάταξη). Τέλος, με τη διάταξη *D. 1.21.5 pr.* (= *B. 6.24.6*) απαγορεύεται σαφώς η περαιτέρω μεταβίβαση της εκχωρηθείσης δικαιοδοσίας. Πρβλ. επίσης τα οριζόμενα στη διάταξη του *C.Th. 1.29.2=C.J. 1.55.1* (διάταγμα των αυτοκρατόρων Βαλεντινιανού και Βάλενς, 365 μ.Χ.) περί των αρμοδιοτήτων των "ἐκδίκων" των πόλεων, οι οποίοι δύναται να έχουν δικαστική δικαιοδοσία μόνον επί των μικρών και ασημάντων υποθέσεων που δεν υπερβαίνουν το ποσόν των 50 χρυσών, ενώ αντιθέτως τις σημαντικότερες υποθέσεις οφείλουν να παραπέμπουν στον διοικητή.

4. *D.48.3.6: Divus Adrianus Iulio Secundo ita rescripsit et alias rescriptum est non esse utique epistulis eorum credendum, qui quasi damnatos ad praesidem remiserint. idem de irenarchis praeceptum est, quia non omnes ex fide bona elogia scribere comperitum est. 1. Sed et caput mandatorum exstat, quod divus Pius, cum provinciae Asiae praeerat, sub edicto proposuit, ut irenarchae, cum adprehenderit latrones, interrogent eos de sociis et receptatoribus et interrogationes litteris inclusas atque obsignatas ad cognitionem magistratus mittant. igitur qui cum elogio mittuntur, ex integro audiendi sunt, etsi per litteras missi fuerint vel etiam per irenarchas perducti. sic et divus Pius et alii principes rescripserunt, ut etiam de his, qui requirendi adnotati sunt, non quasi pro damnatis, sed quasi re integra quaeratur, si quis erit qui eum arguat, et ideo cum quis ἀνάκρισιν faceret, juberi oportet venire irenarchen et quod scripserit, exsequi: et si diligenter ac fideliter hoc fecerit, conlaudandum eum: si parum prudenter non exquisitis argumentis, simpliciter denotare irenarchen minus rettulisse: sed si quid maligne interrogasse aut non dicta retulisse pro dictis eum compererit, ut vindicet in exemplum, ne quid et aliud posteatale facere moliatur.* Πρβλ. και *B. 60.35.6: "Οἱ εἰρηναρχαὶ τοὺς παρ' αὐτῶν συλλαμβανομένους ληστὰς ἐρωτάτωσαν καὶ ταῦτα ἔσωθεν οἰκείων γραμμάτων σφραγιζομένων πεμπέτωσαν τοῖς ἄρχουσιν· οὐκ ἔχουσι δὲ τὸ πιστόν, ἀλλ' ἄνωθεν τὸ πρᾶγμα σκοπεῖται παρόντων τῶν εἰρηναρχῶν, καὶ ἐὰν εὗρεθῶσι κακοθελῶς ἐρωτήσαντες ἢ τὰ μὴ λεχθέντα ἐγγράψαντες, τιμωροῦνται".*

5. Πρβλ. F. Schulz, *History of Roman Legal Science*, Oxford 1946, 256.

θέτει το ζήτημα της αμφίβολης εγκυρότητας των ανακριτικών εκθέσεων και μάλιστα των “μη καλοπίστων” εκθέσεων των “ειρηνάρχων” (irenar-chae). Οι συλληφθέντες με βάση τα πορίσματά τους προσήγοντο ενώπιον των αρμοδίων “αρχόντων” των πόλεων (magistratus)⁶, ως ήδη καταδικασθέντες. Όπως δε αναφέρεται, το εν λόγω ζήτημα απετέλεσε συχνά αντικείμενο αυτοκρατορικών “αποκρίσεων” (rescriptorum), τόσον του αυτοκράτορος Αδριανού, όσον και άλλων αυτοκρατόρων, με τις οποίες προφανώς επιχειρήθηκε κατά καιρούς η περιστολή της καταχρήσεως εξουσίας των διωκτικών αρχών στις επαρχίες του ρωμαϊκού κράτους.

Στο πρώτο εδάφιο της ανωτέρω διατάξεως και για λόγους περαιτέρω διασαφήσεως των αναφερθέντων στο προοίμιο, ο Μαρκιανός εκθέτει διεξοδικά το περιεχόμενο διατάγματος εκδοθέντος από τον αυτοκράτορα Αντωνίνο Πίο, όταν ακόμα, ως “ανθύπατος” (proconsul), προϊστατο της επαρχίας της Ασίας, δηλαδή περί το 135/136 μ.Χ.⁷. Το συγκεκριμένο διάταγμα, –εναρμονιζόμενο με το περιεχόμενο και άλλων αυτοκρατορικών αποκρίσεων⁸,– περιελάμβανε ειδικό κεφάλαιο εντολών προς τους ειρηνάρχες της περιοχής αυτής.

Οι ειρηνάρχες της Μ. Ασίας ήσαν αξιωματούχοι επιφορτισμένοι καταρχήν με το έργο της διασφαλίσεως της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας των πόλεων⁹. Η θέση τους δε στην υπαλληλική ιεραρχία, τουλάχιστον στις μι-

6. Περί της αντιστοιχίας του όρου “ἄρχων” με τον όρο “magistratus” στα επίσημα διοικητικά έγγραφα, όπως τα senatusconsulta και τα αυτοκρατορικά διατάγματα βλ. H. J. Mason, *Greek Terms for Roman Institutions. A Lexicon and Analysis*, [American Studies in Papyrology, 13], Toronto 1974, 111 (=Greek Terms) κατά τον οποίο ο όρος “ἄρχων” αποδίδει ειδικώς τον έχοντα αρμοδιότητα επιστασίας “magistratum” με βάση το χωρίο του Δίωνος Κασσίου 36.37.3 όπου και η διάκριση μεταξύ “ἄρχοντος” και “ὑπάρχου”.

7. Πρβλ. D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the end of the 3rd c. after Christ*, Princeton-New Jersey, 1950, I, Κεφ. XXVII, 631 σημ. 3 όπου και οι σχετικές πηγές (=Roman Rule).

8. Πρβλ. ανωτέρω την προγενέστερη “απόκριση” του Αδριανού προς τον Ιούλιο Σεκούνδο (D. 48.3.6 pr). Ωστόσο ο Μαρκιανός, κατά τη σύνταξη του εν λόγω αποσπάσματος, έλαβε υπόψη του και άλλες, μεταγενέστερες της περιόδου του Αντωνίνου Πίου, αυτοκρατορικές αποκρίσεις που αφορούσαν στον περιορισμό των εξουσιών των ειρηνάρχων· πρβλ. D. 48.3.6.1: “... sic et divus Pius et alii principes rescripserunt...”.

9. Magie, *Roman Rule*, I, 647 σημ. 46· R. MacMullen, *Enemies of the Roman Order. Treason, Unrest, and Alienation in the Empire. Appendix B. Brigandage*, Harvard University Press 1967, 257 (=Brigandage), όπου και σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές περί του θεσμού των ειρηνάρχων των διαφόρων μικρασιατικών πόλεων (Εφέσου, Τερμησσού κ. ά.). Πρβλ. όμως και την εκδοχή που διετύπωσε ο R. Heberdey ότι ειδικώς οι ειρηνάρχες “τῶν ἄνω κωμῶν τοῦ Δρομοῦ” της Τερμησσού ήσαν αξιωματούχοι αρμόδιοι για την επίβλεψη της ορεινής περιοχής γύρω από την πόλη [Termessische Studien, (Denkschr. Wien Acad., 69.3), 1929, 5· πρβλ. και L. Robert, *Études anatoliennes*, 1937, 105 (=Études anatoliennes)]. Περί των ειρηνάρχων και άλλων ασιατικών πόλεων βλ. σχετικές βιβλιο-

κρασιατικές πόλεις, θα πρέπει να ήταν αρκετά σημαντική¹⁰ δεδομένου ότι η επιλογή τους γινόταν από τον διοικητή της επαρχίας μεταξύ των δέκα επιφανεστέρων πολιτών εκάστης πόλεως με βάση κατάλογο που υπέβαλε η οικεία Βουλή¹¹. Μεταξύ των άλλων καθηκόντων τους, όπως προκύπτει από το συγκεκριμένο διάταγμα, περιλαμβανόταν και η σύλληψη και προανάκριση των ενόπλων ληστών που ελυμαίνοντο στις κύριες οδικές αρτηρίες της ρωμαϊκής επαρχίας της Ασίας. Πρόκειται για τους περίφημους *latrones* (*latrunculi*, *praedones*)¹², οι οποίοι οργανωμένοι σε συμμορίες αποτέλεσαν πραγματική μάστιγα σε πλείστες όσες περιοχές της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, μεταξύ των οποίων και οι ορεινές κυρίως περιοχές της επαρχίας της Ασίας (Μυσίας, Ισαυρίας και Παμφυλίας)¹³. Για τον λόγο αυτό άλλωστε το αδίκημα της ληστείας (*latrocinium*) αντιμετωπίσθηκε από τη ρωμαϊκή πολιτεία ως έγκλημα στρεφόμενο κατά της δημοσίας τάξεως και ασφαλείας

γραφικές παραπομπές στον R. Cagnat, λ. *Irenarcha*, εις *DAGR*, III¹, 573a, σημ. 9-31. Ειδικώς για τους ειρηνάρχες της Αιγύπτου, των οποίων οι αρμοδιότητες, κατά τον 3ο αι. μ.Χ., δεν περιορίζονταν μόνο στην αστυνόμευση της περιοχής αλλά εκτείνονταν και στην οργάνωση και επίβλεψη της ομαλής εκτελέσεως των δημοσίων έργων βλ. A. Syrkou, "Two Receipts and a Loan of Money. Appendix. The Duties of Eirenarchs in the Late Roman and Byzantine Egypt", *Archiv für Papyrusforschung*, 49/1 (2003), 46-48 όπου και σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές (= Duties of Eirenarchs).

10. Υπό τις εντολές των ειρηναρχών ετίθετο απόσπασμα ενόπλων ανδρών ("διωγμίται", "ίπποκόμοι", "νεανίσκοι", "όροφυλακήσαντες", "παραφυλακίται") οι οποίοι και έκαναν τις συλλήψεις (Magie, *Roman Rule*, I, 64 σημ. 46· MacMullen, *Brigandage*, 257 όπου πηγές και σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές). Για τον πιθανό καταμερισμό των αστυνομικών αρμοδιοτήτων μεταξύ ειρηναρχών και "παραφυλάκων", αστυνομικών επίσης οργάνων που ήσαν κυρίως αρμόδια για την φύλαξη των ορίων μιας περιοχής από επιδρομές βλ. Magie, *Roman Rule*, I, 647-648 σημ. 47 όπου και σχετική βιβλιογραφία επί του θέματος.

11. Περί της Βουλής της πόλεως, η οποία είχε μάλλον τιμοκρατικό χαρακτήρα βλ. Magie, *Roman Rule*, I, 640-641.

12. Περί των λατινικών όρων *latro*, *latrocinium* βλ. U. Laffi, "Senatori prosciolti : A proposito di un provvedimento poco noto del 33 a.C. (Cassio Dione, XLIX, 43, 5)", *Athenaeum*, 82 (1994), 42, σημ. 4 (=Senatori prosciolti) όπου και σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές. Περί της ετυμολογικής προελεύσεως της λέξεως *latro* από τον ελληνικό όρο "λάτρις", που σημαίνει μισθωτός, μισθοφόρος βλ. Mommsen, *Droit Pénal*, II, 345 σημ. 4· πρβλ. όμως αντιθέτως τον ορισμό του Verrius Flaccus, ο οποίος υποστηρίζει ότι η λέξη *latro* προέρχεται από το λατινικό *latere*, δηλ. λανθάνω, κρύπτομαι [G. Humbert – Ch. Lécivain, λ. *latrocinium* εις *DAGR*, III², 991b, σημ. 19 (=Latrocinium)]. Περί των διαφόρων ομάδων εγκληματιών που ενέπιπταν στην γενικότερη έννοια του "ληστή" κατά τη ρωμαϊκή περίοδο (όπως οι διεκδικητές του θρόνου, βάρβαροι επιδρομείς, κλέπτες αγέλης κ. ά.) βλ. MacMullen, *Brigandage*, 255-256 όπου και οι σχετικές πηγές.

13. G. Humbert – Ch. Lécivain, *Latrocinium*, 992a, σημ. 3· MacMullen, *Brigandage*, 257, 262-263 όπου πηγές και σχετικές βιβλιογραφικές παραπομπές.

(delictum publicum)¹⁴, και ως εκ τούτου ήδη από τον 1ο αι. π.Χ. απεχωρίσθη από την γενική έννοια της κλοπής (furtum) όπου πιθανώς αρχικά υπαγόταν¹⁵, για να συμπεριληφθεί στις ρυθμίσεις της *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* (έτους 81 π.Χ.)¹⁶ ακόμα και όταν η ασκηθείσα βία δεν είχε επιφέρει τον θάνατο του θύματος¹⁷.

Το διάταγμα, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του σχετικού αποσπάσματος, αποσκοπεί στον καθορισμό των αρμοδιοτήτων των ειρηναρχών οι οποίες περιορίζονται στη νομότυπη σύνταξη του πορίσματος της προκαταρκτικής εξέτασης και στην αποστολή των συλληφθέντων εγκληματιών στους αρμόδιους άρχοντες για τη διεξαγωγή της "ἀνακρίσεως"¹⁸.

14. Πρβλ. *D.* 50.16.118· *D.* 49.15.24, κατά τις οποίες οι *latrunculi* ή *praedones* θεωρούνται εχθροί του ρωμαϊκού λαού. Το *latrocinium* τιμωρείτο δια της ποινής του θανάτου, ενίοτε όμως επέσυρε και αυστηρότερες τιμωρίες (ανασκολοπισμός, ρίψις στα θηρία), εφόσον συνέτρεχαν επιβαρυντικές συνθήκες τελέσεως του εγκλήματος, όπως στις περιπτώσεις των "περιβόητων" ληστών (*D.* 48.19.28, 15). Περί του εγκλήματος της ληστείας βλ. ενδεικτικώς G. Humbert – Ch. Lécivain, *Latrocinium*, 991b, 992a-b· A. Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, [Transactions of the American Philosophical Society, 43.2], 1953, (ανατύπ. Philadelphia 1980), λ. *Latrocinium*, 538 (=EDRL)· Mommsen, *Droit Pénal*, II, 344-348· J. Lindsay, *Daily Life in Roman Egypt*, London 1963, 142-144 (=Daily Life)· MacMullen, *Brigandage*, 255-268· Laffi, *Senatori prosciolti*, 41 επ· S. Morgese, «Taglio di alberi e "latrocinium"»: *D.* 47.7.2», *SDHJ*, 49 (1983), 147-148· A. Milan, «Recherche sur "Latrocinium" in Livio. I. Latro nelle fonti preaugustee», [Atti dell' Istituto Veneto di Scienze, 138], 1980, 171-197· Του ιδίου, «Recherche sur "Latrocinium" in Livio. II. "Latrocinium di Perseo"», [Sodalitas, Scritti A. Guarino, 3], Napoli 1984, 1037-1064· L. Lacchè, *Latrocinium. Giustizia, scienze penale e repressione del banditismo in antico regime*, Milano 1988· C. Wolff, *Les Brigands en Orient sous le Haut-Empire Romain*, [Collection de l'École Française de Rome, 308], 2003.

15. Περί της προγενέστερης διώξεως του αδικήματος της ληστείας με βάση, είτε τις διατάξεις της νομοθεσίας περί φόνου, είτε με τις διατάξεις περί βίας ή περί κλοπής αναλόγως των ειδικών συνθηκών κατά την τέλεση του αδικήματος βλ. Mommsen, *Droit Pénal*, II, 345 σημ. 4. Πρβλ. και J. Cloud, "Lex Iulia de vi: Part 2", *Athenaeum*, 77 (1989), 442.

16. Πρβλ. *D.* 48.8.1 pr. Αργότερα δε με νόμο των αυτοκρατόρων Διοκλητιανού και Μαξιμιανού του έτους 292 μ.Χ. διαμορφώθηκε το ειδικό ποινικό αδίκημα της ληστείας που ήταν διακεκριμένο της ανθρωποκτονίας (*C.J.* 9.2.11). Επί της ειδικότερης έννοιας του αδικήματος βλ. Νεαρά (Ιουστινιανού) 134.13.1: "κλέπτας δὲ καλοῦμεν τοὺς λάθρα καὶ ἄνευ ὀπλῶν τὰ τοιαῦτα πλημμελοῦντας· τοὺς γὰρ βιαίως ἐπερχομένους ἢ μετὰ ὀπλῶν ἢ χωρὶς ὀπλῶν, ἐν οἴκῳ ἢ ἐν ὁδῷ ἢ ἐν θαλάσῃ τὰς ἀπὸ τῶν νόμων κελεύομεν ὑπομένειν ποινάς".

17. Πρβλ. *Coll. Leg. Mosaic. et Rom.* 1.6.1· *D.* 48.8.1, 3. Επί του θέματος βλ. Mommsen, *Droit Pénal*, II, 328, 343-344, 346 σημ. 4· Μ. Τουρτόγλου, "Το φονικόν και η αποζημίωσις του παθόντος", [Συμβολαί εις την Έρευναν της Ιστορίας του Ελληνικού Δικαίου και του Ρωμαϊκού Δικαίου και των άλλων Δικαίων της Αρχαιότητος, 11], Αθήνα 1960, 19.

18. Η ποινική διαδικασία δια της οποίας εδιώκετο το έγκλημα του *latrocinium* ήταν αυτή της ειδικής *quaestionis perpetuae* που θεσμοθετήθηκε, ή το πιθανώτερο, αναδιοργανώθηκε (πρβλ. P. Brunt, *The Fall of the Roman Republic and Related Essays*, Oxford 1988, 219-221, 244-245) με την *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* του έτους 81 π.Χ. (Mommsen, *Droit Pénal*, I, 220 επ./ II, 342-346 / III, 5, 210· Pfaff, λ. *Latrocinium* εις Pauly-Wissowa.

Κατά την άποψη που υπεστήριξε ο D. Magie, οι άρχοντες αυτοί ήσαν οι καλούμενοι “στρατηγοί” οι οποίοι και συναποτελούσαν την ανώτατη διοικητική αρχή (5μελές, ενίοτε όμως 4μελές ή και 3μελές συμβούλιο) της πόλεως. Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο το συλλογικό αυτό διοικητικό όργανο, που αποτελεί θεσμό απαντώμενο και κατά την ελληνιστική περίοδο σε πολλές μικρασιατικές πόλεις, ήταν αρμόδιο και για την εν γένει διαχείριση των πολιτειακών υποθέσεων. Στα πλαίσια αυτά είχε ποικίλες αρμοδιότητες, όπως γνωμοδοτικές (υποβολή ψηφισμάτων στη γενική συνέλευση), οικονομικές, εκτελεστικές (στις αποφάσεις της Βουλής και της γενικής συνελεύσεως), στρατιωτικές και αστυνομικές¹⁹. Ενδιαφέρουσα δε να σημειωθεί εδώ είναι η ανάθεση της επιβλέψεως της τάξεως στην ευρύτερη ορεινή περιοχή της πόλεως Αφροδισιάδος σε δύο στρατηγούς, μέτρο που αποσκοπούσε στην προστασία της πόλεως αυτής από επιδρομές λη-

Real-Encyclopädie der Klassischen Altertumswissenschaft, 12¹ (1924), 979-980· J. Ferrary, “Lex Cornelia de sicariis et veneficiis”, *Athenaeum*, 79 (1991), 426-432 (= Lex Cornelia de sicariis et veneficiis) όπου και η σχετική βιβλιογραφία). Αδιευκρίνιστο ωστόσο παραμένει το ζήτημα της δωσιδικίας επί εγκλημάτων που ενέπιπταν μεν στο πεδίο εφαρμογής του ανωτέρω νόμου αλλά δεν είχαν τελεσθεί εντός της πόλεως της Ρώμης και της περιοχής γύρω από αυτήν. Και τούτο διότι σύμφωνα με τα καθορισθέντα από την *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* η αρμοδιότητα του *judex quaestionis* περιωριζέτο στα εγκλήματα που είχαν τελεσθεί στη Ρώμη και σε απόσταση 1.000 *passi* (ρωμαϊκών μέτρων πέντε ποδών) γύρω από την πόλη (*Coll. Leg. Mosaic. et Rom.* 1.3.1· Mommsen, *Droit Pénal*, I, 263). Κατά τα υποστηριχθέντα από τον Th. Mommsen πιθανότερη θα πρέπει να θεωρηθεί η αρμοδιότητα του δικαστηρίου του τόπου τελέσεως του αδικήματος ή ακόμα και του τόπου συλλήψεως του δράστη (*Droit Pénal*, I, 262-263 / II, 22, 25: C.J. 3.15.1). Ωστόσο δεν αποκλείεται η θεσμοθέτηση δια του ιδίου νόμου δεύτερης *quaestio* η οποία έδρευε επίσης στη Ρώμη, αλλά αφορούσε τα αδικήματα εκτός των ορίων αυτής (J. Strachan-Davidson, *Problems of the Roman Criminal Law*, Oxford 1912, II, 146 επ.· ομοίως δε βλ. και Ferrary, *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis*, 423-424· Laffi, *Senatori prosciolti*, 52). Ας σημειωθεί πάντως ότι σύμφωνα με τα οριζόμενα στη διάταξη του Πανδέκτη 48.19.28.15, τόπος εκτέλεσης των βαρυτέρων προβλεπομένων ποινών είναι, –όπως “οι περισσότεροι επιθυμούν” (“*compluribus placuit*”),– ο τόπος όπου διεπράχθησαν “κατ’ εξακολούθηση” τα εγκλήματα της ληστείας από τους “περιβόητους” ληστές, προκειμένου να ικανοποιηθούν τα αισθήματα των οικογενειών των θυμάτων αλλά και για λόγους γενικής προλήψεως. Πρβλ. επίσης και τις σχετικές διατάξεις του Πανδέκτη (D. 1.18.3· D. 1.18.13 pr.· D. 48.13.14, 2· D. 48.2.7· D. 48.2.22) με τις οποίες ορίζεται ότι επί ορισμένων ποινικών αδικημάτων με ιδιαίζουσα κοινωνική απήχηση, όπως η ιεροσυλία, η ληστεία ή ο ανδραποδισμός, οι διοικητές των επαρχιών δύνανται να συλλαμβάνουν τους εγκληματίες και να επιβάλλουν ποινές αναλόγως με τη βαρύτητα του εγκλήματος εκάστου.

19. Magie, *Roman Rule*, I, 640, 643-645 σημ. 37-39. Περί της εξομοιώσεως του όρου “στρατηγός” με τον λατινικό όρο “*praetor*” κατά τη ρωμαϊκή περίοδο βλ. Mason, *Greek Terms*, 156-157, 159.

στών²⁰. Έτσι, ως φαίνεται, οι στρατηγοί ήσαν ιεραρχικώς οι διοικητικοί προϊστάμενοι των ειρηνάρχων κατά την εκτέλεση των αστυνομικών τους καθηκόντων. Άλλωστε η έμμεση εξάρτηση των ειρηνάρχων από τους στρατηγούς θα πρέπει να θεωρηθεί δεδομένη εφόσον οι έχοντες διατελέσει άρχοντες, –μεταξύ των οποίων και οι στρατηγοί,– μετείχαν στη Βουλή της πόλεως η οποία, όπως προαναφέρθηκε, υπέβαλε τον κατάλογο των επιφανέστερων πολιτών προς επιλογή των ειρηνάρχων²¹. Από το συγκεκριμένο δε διάταγμα προκύπτει εμφανώς ότι οι άρχοντες αυτοί αναλαμβάνουν του λοιπού τη διεξαγωγή της ανακρίσεως και καθίστανται αρμόδιοι για την απόδοση ευθυνών και την επιβολή ποινών στους ειρηνάρχες εάν τυχόν εντοπίσουν παρατυπίες ή δολία πρόθεση κατά τη διεξαγωγή της προκαταρκτικής εξετάσεως.

Αναλυτικότερα το διάταγμα του Αντωνίνου Πίου (σε συνδυασμό με τα καθοριζόμενα και σε άλλες παρεμφερείς αυτοκρατορικές “αποκρίσεις”) όριζε τα ακόλουθα:

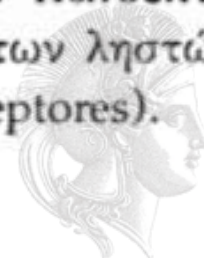
1. Οι συλληφθέντες ληστές προσάγονται υποχρεωτικώς ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής προκειμένου να διεξαχθεί η ανάκριση. Σε περίπτωση που δεν έχουν ακόμα συλληφθεί αλλά απλώς έχουν κατηγορηθεί και δεν έχουν εμφανισθεί ενώπιον των διωκτικών αρχών, η ανάκριση διεξάγεται “quasi re integra quaeratur” ενώπιον του αρμοδίου άρχοντα, υπό την αναγκαία προϋπόθεση ότι παρευρίσκεται ο κατήγορος. Συνεπώς ο κατηγορηθείς ως ληστής, ο οποίος δεν ενεφανίσθη ενώπιον του ειρηνάρχη κατά τη διεξαγωγή της προκαταρκτικής εξετάσεως, δεν θεωρείται σε καμμία περίπτωση ως καταδικασθείς.

2. Ο ειρηνάρχης διεξάγει την προκαταρκτική εξέταση του συλληφθέντος ληστή η οποία περιλαμβάνει και σχετική έρευνα περί των συνεργών (sociis) και κλεπταποδόχων (receptatoribus)²². Τα πορίσματα της εξέτασεως αυτής (interrogatio) καταγράφονται υποχρεωτικώς σε έγγραφη και σφραγισμένη έκθεση (elogium) την οποία ο ειρηνάρχης οφείλει να απο-

20. Τα καθήκοντα αυτά των “στρατηγών” στη συγκεκριμένη περιοχή χρονολογούνται πιθανότατα από την περίοδο της ροδιακής κυριαρχίας (Magie, *Roman Rule*, I, 644-645).

21. Magie, *Roman Rule*, I, 641.

22. Η ένταξη του εγκλήματος της ληστείας στις διατάξεις της *Lex Cornelia de sicariis et veneficiis* (που απέβλεπαν στον ποινικό κολασμό δια της αυτής quaestionis ενός ευρύτερου κύκλου ανθρωποκτονιών) επέφερε, μεταξύ άλλων, τη διεύρυνση της εννοίας της συμμετοχής στο συγκεκριμένο αδίκημα, ώστε να συμπεριλάβει όχι μόνο τον ηθικό αυτουργό, αλλά και τον συνεργό, τόσο κατά τη διάρκεια, όσο και μετά την τέλεση του εγκλήματος (Mommson, *Droit Pénal*, II, 343). Πρβλ. επίσης τη διάταξη του Πανδέκτη 1.18.13 κατά την οποία, για λόγους αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης των ληστών στις ρωμαϊκές επαρχίες, τιμωρούνται και οι υποθάλποντες τους ληστές (receptores).

στείλει στην αρμοδία δικαστική αρχή προς περαιτέρω εκτίμηση. Επομένως καθίσταται σαφές ότι η δικαστική αρχή δεν εδεσμεύετο σε καμμία περίπτωση από το πόρισμα της εκθέσεως του ειρηνάρχη, αλλά απλώς συνεκτιμούσε τα στοιχεία της έρευνάς του κατά την ανάκριση. Για τον λόγο αυτό άλλωστε οι προσαχθέντες ενώπιον της δικαστικής αρχής εκκληματίες οι οποίοι παρεπέμποντο προς ανάκριση διατηρούσαν ακέραιο το δικαίωμα ακροάσεως, εσυνοδεύοντο δε από γραπτή έκθεση, ή / και από τον ίδιο τον ειρηνάρχη.

3. Η δικαστική αρχή η οποία διεξήγε την “ανάκρισι”²³ όφειλε εκ νέου να εξετάσει διεξοδικά όλα τα στοιχεία της υποθέσεως. Εκτός αυτού μπορούσε να κλητεύσει ενώπιόν της τον ειρηνάρχη που είχε διεξάγει την προκαταρκτική εξέταση, ο οποίος και υπεχρεούτο να προσέλθει για να δώσει εξηγήσεις ή διευκρινίσεις επί του κειμένου της γραπτής αναφοράς του. Τούτο αποσκοπούσε όχι μόνον στην περαιτέρω διαλεύκανση του προανακριτικού πορίσματος αλλά και στον έλεγχο της διωκτικής αρχής. Ως εκ τούτου εάν κατά τη διάρκεια της ανακρίσεως υπέπιπταν στην αντίληψη του ανακριτή παρατυπίες ή δόλιες ενέργειες του ειρηνάρχη διεξαχθείσες κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξετάσεως, ο τελευταίος ετιμωρείτο “προς παραδειγματισμό” για την πρόληψη άλλων παρομοίων μελλοντικών ενεργειών.

Από τα ανωτέρω εκτεθέντα προκύπτει ότι απώτερος σκοπός του εν λόγω διατάγματος ήταν η οριοθέτηση των αρμοδιοτήτων των ειρηναρχών της επαρχίας της Ασίας και η θεσμοθέτηση αυστηρής διαδικασίας ελέγχου των ενεργειών τους κατά το πρώτο στάδιο της ποινικής προδικασίας. Έναυσμα για την έκδοση του διατάγματος καθώς και των άλλων σχετικών αυτοκρατορικών “αποκρίσεων” που μνημονεύονται στην ανωτέρω διάταξη του Πανδέκτη, αφήνεται να διαφανεί ότι απετέλεσαν αυθαίρετες ενέργειες ή και η αδιαφορία των διωκτικών αρχών κατά τη δίωξη των *judiciorum publicorum*²⁴,

23. Το κείμενο χρησιμοποιεί τον ελληνικό όρο “ανάκρισις”. Δεν είναι βεβαίως γνωστό εάν το πλήρες κείμενο των αυτοκρατορικών αποκρίσεων στις οποίες παραπέμπει το διάταγμα του Αντωνίνου Πίου είχε συνταχθεί ή μεταφρασθεί εξ ολοκλήρου στην ελληνική γλώσσα, ως απευθυνόμενο σε ελληνόφωνες ανατολικές επαρχίες, κατά τη γνωστή πρακτική των ρωμαϊκών χρόνων. Επί του θέματος βλ. κυρίως H. Zilliacus, *Zum Kampf der Weltsprachen im Oströmischen Reich*, Helsingfors 1935 (ανατύπ. Amsterdam 1965), 68, 72· T. Honoré, *Emperors and Lawyers*², Oxford 1994, 51-52· J. Kaimio, *The Romans and the Greek Language*, [Commentationes Humanarum Litterarum, 64], Helsinki 1979, κυρίως 117, 120 σημ. 110, 121 σημ. 122, 123· Σπ. Τρωϊάνου, *Η ελληνική νομική γλώσσα. Γένεση και μορφολογική εξέλιξη της νομικής ορολογίας στη ρωμαϊκή Ανατολή*, Αθήνα 2000, 16 σημ. 8, 10.

24. Περί της τριμερούς διακρίσεως των αδικημάτων σε publica, extraordinaria και privata βλ. C.J. 1.17.2.8α. Κατά την άποψη του Mommsen, η έννοια των *judiciorum publicorum* έχει περισσότερο δικονομικό παρά ουσιαστικό χαρακτήρα, και για τον λό-

στην ευρεία κατηγορία των οποίων περιλαμβάνετο και το αδίκημα του *latrocinium*.

Το φαινόμενο της υπέρβασης αρμοδιότητας, κατά την άσκηση των διοικητικών ή και δικαιοδοτικών καθηκόντων των επαρχιακών διοικητικών αρχών αποτελεί επακόλουθο της γενικευθείσης πρακτικής να εκχωρούνται αφειδώς από τους διοικητές των επαρχιών ποικίλες αρμοδιότητες σε υποκείμενους ιεραρχικά σ' αυτούς αξιωματούχους. Έτσι στη ρωμαϊκή Αίγυπτο, όπως μαρτυρεί πλήθος παπύρων, η εκχώρηση δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων των αρμοδίων δικαστικών αρχών ("praefectus", "juridicus", "Ἰδιος Λόγος") στους "ἐπιστρατηγούς"²⁵ και, δι' αυτών, στους "στρατηγούς"²⁶ αλλά και σε άλλες αρχές²⁷ αφορούσε πλήθος υποθέσεων που ανεφέροντο τόσο σε αστικές υποθέσεις όσο και σε υποθέσεις αναγόμενες στο δημόσιο δίκαιο, μεταξύ των οποίων και ποινικές, ήσσονος κατά κανόνα σημασίας²⁸. Μεταξύ δε των διαφόρων εντεταλμένων αρχών αναφέρονται και ιεραρχικώς υποδεέστερα όργανα με αστυνομικές κυρίως αρμοδιότητες, όπως οι "ἐπιστάται τῶν φυλακιτῶν"²⁹ ή και οι "εἰρηνάρχαι"³⁰, οι οποίοι στα πλαίσια της εκχω-

γο αυτό είναι προτιμότερη η διάκριση μεταξύ των *judiciorum publicorum* και *extraordinarium* αφενός, και *judiciorum privatorum* αφετέρου (*Droit Pénal*, I, 222, 225 σημ. 1). Πρβλ. επίσης M. Kaser, *Das römische Privatrecht*², München 1975, §271 I,1 σημ. 3 όπου και σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές.

25. Η εκχώρηση αυτή αποτελούσε κατά περίπτωση, είτε παραπομπή όλης της διαδικασίας της υποθέσεως στο υποκείμενο ιεραρχικώς όργανο, είτε εντολή για εκτέλεση ορισμένης φάσεως της ποινικής διαδικασίας (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 173, 191 σημ. 118 όπου και σχετική βιβλιογραφία). Περί των αρμοδιοτήτων των "ἐπιστρατηγῶν" βλ. τη σχετική βιβλιογραφία στην Anagnostou-Ganas, *όπ.π.*, 191 σημ. 118, 192.

26. Στη ρωμαϊκή Αίγυπτο οι "στρατηγοί" (καθώς και οι αναπληρωτές τους "βασιλικοί γραμματεῖς") ήταν αξιωματούχοι καταρχήν αρμόδιοι για την αστυνόμευση των νομών. Επιπροσθέτως όμως ανέλαμβάναν, κατόπιν εντολής των ανωτέρων ιεραρχικά αρχών ("ἐπάρχου", "juridicus", "Ἰδιοῦ Λόγου", "ἀρχιδικαστοῦ", "ἐπιστρατηγοῦ"), είτε δικαιοδοτικά, είτε ανακριτικά καθήκοντα επί ορισμένης υποθέσεως (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 193).

27. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 192 σημ. 120.

28. Οι ποινικές υποθέσεις που παραπέμπονταν από τον "ἐπάρχο" στους "ἐπιστρατηγούς" ή "στρατηγούς" ήσαν κυρίως υποθέσεις βιαιοπραγίας (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 173, 177 σημ. 46 και 47, όπου και πλήθος σχετικών πηγών). Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι μεταξύ των περιπτώσεων εκχωρήσεως ποινικών υποθέσεων αναφέρεται ακόμα και περίπτωση κατηγορίας για ανθρωποκτονία, στοιχείο που δεικνύει ότι ο κανόνας της παραπομπής των λιγότερο σημαντικών υποθέσεων από τους επιστρατηγούς στους στρατηγούς, που ήσαν οι κυρίως επιφορτισμένοι με την αστυνόμευση των νομών, και δι' αυτών σε κατώτερα αστυνομικά όργανα (μεταξύ των οποίων ήσαν οι "ἐπιστάται τῶν φυλακιτῶν" ή και οι "εἰρηνάρχαι") δεν ετηρείτο πάντοτε με συνέπεια (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 193 σημ. 129; P. Amh. I, 66, 123/124 μ.Χ.).

29. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 194 σημ. 133.

30. Πρβλ. R. Taubenschlag, *The Law of Graeco-Roman Egypt in the Light of the Papyri* (332

ρηθείσης σε αυτούς δικαιοδοσίας είχαν την εξουσία να λαμβάνουν κατά περίπτωση τα δέοντα καταναγκαστικά μέτρα, που απέβλεπαν στην άμεση αποκατάσταση των προσβληθέντων ιδιωτικών δικαίων των διοικουμένων³¹. Άλλωστε συνήθεις ήσαν οι προσφυγές ιδιωτών για την παροχή άμεσης δικαστικής προστασίας³² σε ποικίλες αστικές αλλά και ποινικές υποθέσεις, μεταξύ των οποίων απαντά και περίπτωση κλοπής³³. Αλλά και γενικώτερα, ήδη από τις αρχές της περιόδου της Ηγεμονίας, οι εξουσίες των διωκτικών αρχών όσον αφορά κυρίως στον τομέα της δίωξης των *delictum publicorum* ενισχύονται³⁴. Και τούτο διότι η αποτελεσματικότερη καταστολή της εγκληματικότητας, κυρίως στις απομακρυσμένες και δύσβατες περιοχές της αυτοκρατορίας, προϋπέθετε την άμεση επέμβαση των αρμοδίων οργάνων.

Η ταχεία δίωξη βαρέων ποινικών εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων και το αδίκημα της ληστείας, επέβαλε και τη διεκπεραίωση μέρους της ποινικής προδικασίας πριν από την παραπομπή της υποθέσεως στον αρμόδιο άρχοντα. Ενδεικτική είναι η περίπτωση αναθέσεως προανακριτικού έργου σε “στρατηγό” και “ειρηνάρχη” της επαρχίας της Αιγύπτου κατ’ εντολή του επάρχου Θεοδότου που αναφέρεται στον *P. Strasb. I, 5* (262 μ.Χ.)³⁵. Στην υπόθεση αυτή που αφορά βιαιοπραγίες εις βάρος καλλιεργητή της περιοχής της Ερμουπόλεως μεταξύ των οποίων και αρπαγή της εσοδείας του από δημόσια όργανα της περιοχής, ο τοπικός “στρατηγός”

B.C.-640 A.D.)², Warszawa 1955, 449 σημ. 103, 492 σημ. 83 (=Law). Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 32 σημ. 29 (*P. Strasb. I, 5* περί του οποίου βλ. και κατωτέρω).

31. Ανάλογα καταναγκαστικά μέτρα edύναντο να λαμβάνουν και άλλα κατώτερα αστυνομικά όργανα, όπως οι προαναφερθέντες επιστάται τῶν φυλακιτῶν ή και οι ειρηνάρχει (Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 132 σημ. 29, 194 σημ. 133, 227-228). Ειδικώς για το ζήτημα των εξωδικαστικών αρμοδιοτήτων των αστυνομικών οργάνων στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο βλ. H. J. Wolff, *Das Justizwesen der Ptolemäer*, [*Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte*, 44], 1962, 113 επ.· J. Modrzejewski, «Reflexions sur le “droit ptolemaïque” (À propos d’un ouvrage récent)», *Jura* 15 (1964), 56 σημ. 97.

32. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 192 σημ. 122, 124 όπου και σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές. Ειδικώς περί των δημοσίων αρχών (διοικητικών ή στρατιωτικών) της επαρχίας της Αιγύπτου προς τις οποίες υποβάλλονταν αιτήσεις ενδίκου προστασίας ιδιωτών επί υποθέσεων κλοπής κατά τη ρωμαϊκή και βυζαντινή περίοδο βλ. A. Lucaszewicz, “Petition Concerning a Theft. P. Berol. 7306”, *JJP*, 19 (1983), 107-108, 112 επ. (=Petition). Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται και μία περίπτωση προσφυγής σε ειρηνάρχη κατά το τέλος του 3ου αι. μ.Χ. (*P. Cair. Isidor* 141).

33. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 194 σημ. 135 (*BGU*, I, 242 =*M. Chrest.* 116 180/192).

34. Πρβλ. και τις παρατηρήσεις του Th. Mommsen όσον αφορά στον ενισχυμένο, κατά την περίοδο της Ηγεμονίας, ρόλο των διωκτικών αρχών σε διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής που αφορούσαν στη δημόσια ασφάλεια (*Droit Pénal*, III, 82, 86-87).

35. Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 131-132.

και “ειρηνάρχης” αναλαμβάνουν από κοινού την εξέταση ορισμένων κρίσιμων ζητημάτων προ της εισαγωγής της υποθέσεως σε δίκη. Η ευρεία ωστόσο αυτή εξουσία την οποία διέθεταν οι υποδεέστεροι ιεραρχικώς διοικητικοί αξιωματούχοι ενείχε σαφώς τον κίνδυνο της καταχρήσεως εξουσίας, παρατυπιών ή πλημμελούς εκτελέσεως των καθηκόντων τους. Τούτο προκύπτει εμμέσως από το περιεχόμενο του διατάγματος του Αντωνίνου Πίου. Έτσι, στις περιπτώσεις των συλλαμβανομένων ληστών, πρέπει να εφαρμοζόταν μια ιδιαίτερα συνοπτική διαδικασία, στα πλαίσια της οποίας ο συλληφθείς ληστής αντιμετωπιζόταν ως ένοχος. Για την ευόδωση δε της καταδίκης είναι πολύ πιθανόν ότι κατά τη διάρκεια της προανάκρισης λαμβάνονταν μέτρα όπως η άμεση προφυλάκιση του συλληφθέντος³⁶ ή η υποβολή του σε βάνουσες ανακριτικές μεθόδους για να αποσπασθεί το συντομώτερο η ομολογία της ενοχής. Παράδειγμα αναλόγου τρόπου λειτουργίας των αστυνομικών αρχών στην περιοχή της Αιγύπτου, κατά τις αρχές του 3ου αι. μ.Χ. αποτελεί η περίπτωση του *P. Berol. inv. 7347*, 202-203 μ.Χ. (*JJP* 19 (1983) 91-101)³⁷, όπου ο “έπαρχος” (*praefectus*) Αιγύπτου, Q. M. Laetus, εκδικάζων υπόθεση ληστείας επιπλήττει το αστυνομικό όργανο (“δεκάδαρχο” Ιούλιο) που συνέλαβε ληστή και τον υπέβαλε κατά την προανάκριση σε βασανιστήρια, ενώ όφειλε, είτε να τον παραπέμψει στην αρμόδια δικαστική αρχή προς ανάκριση “ἀναίτιον” είτε, ακόμα και εάν είχε συλληφθεί επ’ αυτοφώρω, να τον απολύσει προσωρινώς επί εγγυήσεως μέχρι τη δίκη³⁸. Ενδιαφέρον δε είναι να σημειωθεί ότι η διατάραξη της δημοσίας τάξεως δεν θεωρείται από τον έπαρχο νόμιμη αιτία για τη διενέργεια βασανιστηρίων κατά την προανάκριση.

Το ενδεχόμενο ότι οι προανακριτικές ενέργειες των κατωτέρων αστυνομικών οργάνων βασίζονταν ενίοτε σε ειδικές εντολές των ιεραρχικώς

36. Πρβλ. και Anagnostou-Ganas, *Juge et sentence*, 227-228 όπου αναφέρεται ειδική περίπτωση εφαρμογής της αρχής του δεδικασμένου επί καταναγκαστικού μέτρου (φυλακίσεως) ληφθέντος από τοπικό αστυνομικό όργανο κατά καλλιεργητών της περιοχής (*P. Lond.* II, 354). Το γεγονός ότι αποδίδεται ισχύς δεδικασμένου σε πράξη διοικητικής αρχής προσδίδει στην πράξη αυτή, κατά την άποψή μου, μάλλον δικαιοδοτικό παρά διοικητικό χαρακτήρα.

37. Anagnostou-Ganas, *Juge et Sentence*, 175, σημ. 26 και 345 όπου και το πλήρες κείμενο.

38. “... ἀπεκρίνατο (ὁ Ἰούλιος), ἐὰν θορυβηθῇ, τοῦτο βάσανός ἐστιν. Λαῖτος εἶπεν, ἐὰν θορυβηθῇ ἀναιτίους πέμπεις καὶ ἐπ’ αὐτοφώρῳ εἰλημένους ἀπολύεις ἀργύριον” (Anagnostou-Ganas, *Juge et Sentence*, 345 στιχ. 9-10· πρβλ. και τον εκτενή σχολιασμό του J. R. Rea εις “Proceedings before Q. M. Laetus, Praef. Aeg., etc”. *JJP*, 19 (1983), 91-101. Ανάλογα φαινόμενα, είτε ενδυνάμωσης του ρόλου των ειρηνάρχων, είτε αδιαφορίας κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, παρατηρούνται στη ρωμαϊκή επαρχία της Αιγύπτου και κατά τον 3ο αι. μ.Χ. (Syrkou, *Duties of Eirenarchs*, 47-48 όπου και σχετικές πηγές).

προϊσταμένων αρχών δεν δύναται βεβαίως να αποκλεισθεί. Πιθανώτερη όμως είναι η εκδοχή, ότι οι διωκτικές αρχές συχνά προέβαιναν αυτοβούλως στις προαναφερθείσες ενέργειες λόγω της έκτακτης ανάγκης των περιστάσεων³⁹. Το γεγονός εξάλλου ότι στο εξεταζόμενο διάταγμα του Αντωνίνου Πίου καθορίζεται, κατά τρόπο σχολαστικό, η διαδικασία σύνταξης των γραπτών εκθέσεων των ειρηναρχών και έγκαιρης αποστολής αυτών στους αρμοδίους άρχοντες προς επανεξέταση, ενισχύει την υπόθεση ότι οι υπερβάσεις αρμοδιοτήτων κατά τη δίωξη των ποινικών αδικημάτων δεν θα πρέπει να αποτελέσαν σπάνιο φαινόμενο στη ρωμαϊκή επαρχία της Ασίας.

Η εφαρμογή όμως συνοπτικότερων διαδικασιών κατά τη δίωξη διακεκριμένων ή “ιδιωνύμων” περιπτώσεων κλοπής, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνετο και η ληστεία, δεν αποτέλεσε φαινόμενο μόνον της ρωμαϊκής περιόδου. Παραπλήσιες δικονομικές πρακτικές, συνυφασμένες με τον βαρύνοντα εγκληματικό χαρακτήρα του αδικήματος αυτού, παρατηρούνται και στην περιοχή της Αιγύπτου κατά την ελληνορωμαϊκή περίοδο, αλλά και στο αττικό δίκαιο της κλασικής εποχής.

Έτσι στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο, τα αδικήματα της ένοπλης ληστείας, της ληστείας από συμμορίες καθώς και της “λείας”, υπάγονταν στις διακεκριμένες περιπτώσεις κλοπής⁴⁰, ενώ το ίδιο παρατηρείται και κατά τη ρωμαϊκή περίοδο για τις περιπτώσεις κλοπών “ληστρικῶ τρόπῳ” ή “ἐπ’ αὐτοφώρῃ”⁴¹. Μάλιστα στη ρωμαϊκή Αίγυπτο η κλοπή “ληστρικῶ τρό-

39. Άλλωστε είναι πολύ πιθανόν ότι οι διαπράττοντες το αδίκημα της ληστείας στις ρωμαϊκές επαρχίες δεν ήσαν κατά κανόνα ρωμαίοι πολίτες, στοιχείο που δικαιολογεί την επιβολή δραστικότερων αστυνομικών μέτρων κατά τη δίωξη των συγκεκριμένων εγκληματιών. Πρβλ. Laffi, Senatori prosciolti, 51.

40. Ενδεικτικό του βαρέος ποινικού χαρακτήρα των αδικημάτων αυτών είναι το γεγονός ότι στην πτολεμαϊκή Αίγυπτο οι συνεργοί εις το έγκλημα της ενόπλου ληστείας ή ληστείας σε συμμορίες ή της λείας τιμωρούνταν με την πλήρη ποινή του αυτουργού ή των συναυτουργών του εγκλήματος (Taubenschlag, *Law*, 454 σημ. 142, 455 σημ. 149 όπου και σχετικές πηγές. Άλλωστε, κατά τα υποστηριχθέντα από τον J. Lindsay (*Daily Life*, 143), στη περιοχή της Αιγύπτου δρούσαν, σε όλη τη διάρκεια της ρωμαϊκής περιόδου, οργανωμένες ομάδες ληστών, των οποίων τα μέλη κατέθεταν τα κλοπιμαία στη συμμορία, ο δε ιδιώτης που είχε πέσει θύμα ληστείας μπορούσε να ανακτήσει τα υπάρχοντά του εάν κατέβαλε στον αρχηγό της συμμορίας το 1/4 της αξίας των κλαπέντων. Επί του θέματος πρβλ. και σημ. 22, 50.

41. Taubenschlag, *Law*, 453, σημ. 134-136, 454-455 σημ. 143 και 144, 457 σημ. 163, 164 όπου και οι σχετικές πηγές. Ενδιαφέρον δε είναι να σημειωθεί ότι, κατά το ρωμαϊκό δίκαιο, οι grassatores, δηλαδή οι λωποδύτες οι οποίοι χάριν λείας διέπραξαν το αδίκημα, εξομοιώθηκαν ποινικώς με τους ληστές. Ειδικότερα τιμωρούνταν δια της κεφαλικής ποινής εφόσον συνέτρεχαν ορισμένες επιβαρυντικές συνθήκες κατά τη τέλεση του αδικήματος, δηλ. εάν ήσαν ένοπλοι και το έγκλημα διαπράχθηκε σε δημόσια οδό και κατ’ εξακολούθηση (D. 48.19.28, 10).

πω” υποκαθιστά ως τεχνικός όρος τη “λεία”, η οποία ως όρος παύει να εμφανίζεται στους τελευταίους χρονολογικά παπύρους της περιόδου αυτής⁴². Κατά υποστηριχθείσα δε άποψη, σε περιπτώσεις διακεκριμένων κλοπών δεν θα πρέπει να αποκλεισθεί ακόμα και η αυτεπάγγελτη (ex officio) παρέμβαση των κρατικών αρχών. Ένδειξη δε τούτου αποτελεί το γεγονός ότι προσελάμβαναν ιδιώτες, –τους καλούμενους “φῶρας”, κατά την πτολεμαϊκή, ή “ληστοπιαστές”, κατά τη ρωμαϊκή περίοδο⁴³–, προς ανίχνευση των κλαπέντων.

Ακόμα συνοπτικότερες είναι οι διεργασίες που παρατηρούνται στα πλαίσια της αθηναϊκής δικαστηριακής οργάνωσης, όσον αφορά στην εκδίκαση ποινικών υποθέσεων που αφορούν τους λεγομένους “κακούργους”⁴⁴. Είναι δε γνωστό ότι μεταξύ των αδικημάτων που είχαν κακουργηματικό χαρακτήρα περιλαμβάνετο και η “λωποδυσία”⁴⁵, η οποία, και

42. Taubenschlag, *Law*, 457 όπου και οι σχετικές πηγές. Πρόσθετες πηγές που αναφέρονται σε κλοπές “ληστρικῶ τρόπῳ” βλ. στους B. Baldwin, “Crime and Criminals in Graeco-Roman Egypt”, *Aegyptus*, 43 (1963), 258-259 (=Crime and Criminals) και Lucaszewicz, *Petition*, 109, σημ. 3.

43. Taubenschlag, *Law*, 454, σημ. 139, 455 σημ. 146, 458 σημ. 173· MacMullen, *Brigandage*, 258. Περί της οργανώσεως ειδικών στρατιωτικών σωμάτων (stationarii, regionarii, beneficiarii), τα οποία τοποθετούνταν σε κομβικά σημεία των οδικών αρτηριών της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας για την άμεση ανίχνευση και σύλληψη των ληστών βλ. MacMullen, *Brigandage*, 259-261 όπου και οι σχετικές πηγές και βιβλιογραφικές αναφορές.

44. Περί των αδικημάτων τα οποία πιθανότατα ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του “νόμου τῶν κακούργων” (και τα οποία ήσαν καταρχήν εγκλήματα στρεφόμενα κατά της περιουσίας) σύμφωνα με το χωρίο Αντιφ. 5 (Περί του Ηρώδου φόνου) 9-10 (“περὶ γὰρ τῶν κλεπτῶν καὶ λωποδυτῶν ὁ νόμος (τῶν κακούργων) κεῖται, ὧν οὐδὲν ἔμοι προσὸν ἀπέδειξαν”) βλ. M. Hansen, *Apagoge, Endeixis and Ephesis against Kakourgoi, Atimoi and pheugontes. A Study in the Athenian Administration of Justice in the 4th century B.C.*, [Odense University Classical Studies, 8], 1976, 36, 47 (=Apagoge). Είναι πιθανόν ότι τα αδικήματα αυτά εντάσσονταν στην κατηγορία των “κοινῶν αδικημάτων”, τα οποία, κατά τον σχετικό υπαινιγμό του Δημοσθένους [Δημ. 21 (Κατὰ Μειδίου) 44-45], περιελάμβαναν τις πράξεις βίας που στρέφονταν κατά ιδιωτών.

45. Βλ. τις σχετικές πηγές στον Hansen, *Apagoge*, 39-44 με αριθ. 9, 10, 15, 17, 18, 21, 25, 30. Οι απόψεις πάντως των μελετητῶν διαφοροποιούνται ως προς το αντικείμενο του κακουργήματος της “λωποδυσίας”. Κατά τον G. Glotz [λ. *Klopè* (Κλοπή) εις *DAGR*, II², 829b, σημ. 17, 830b, σημ. 15, 16, 17 (=Klopè)], η λωποδυσία περιελάμβανε όχι μόνο τήν κλοπή ιματισμού αλλά και γενικώτερα όλες τις μορφές ένοπλης ληστείας σε δημόσιους χώρους (bringadage). Κατά τον D. Cohen το κακούργημα αυτό εξειδικεύεται στην κλοπή δια της χρήσεως βίας των ιματίων του θύματος για συγκεκριμένους ιστορικούς λόγους (D. Cohen, *Theft in Athenian Law*, [Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und Antiken Rechtsgeschichte, 74], München 1983, 84 επ. (=Theft)· προβλ. ομοίως και R. Bonner – G. Smith, *The Administration of Justice from Homer to Aristotle*, New York, 1930 (ανατύπ. 1968), II, 285 (=The Administration of Justice).

απετέλεσε ειδική περίπτωση διακεκριμένης κλοπής⁴⁶, αλλά και η “ληστεία”, υπό την ευρύτερη έννοια του όρου που περιελάμβανε και την πειρατεία⁴⁷. Κοινά διακριτικά γνωρίσματα των αδικημάτων αυτών που αμφότερα στρέφονταν κατά της ιδιωτικής περιουσίας των πολιτών, απετέλεσαν η χρήση παράνομης βίας⁴⁸ καθώς και η τέλεση της κλοπής σε δημόσιο χώρο, στοιχεία τα οποία επεβάρυναν την ποινική υπόσταση του αδι-

46. Glotz, *Klopè*, 830· πρβλ. και H. Lipsius, *Das Attische Recht und Rechtsverfahren*, Leipzig 1905-1915, (ανατύπ. Hildesheim 1966), 442 (=Das Attische Recht). Επί της απόψεως του Glotz βλ. τις επιφυλάξεις του Cohen (*Theft*, 41-42, 80), ο οποίος θεωρεί την “λωποδυσία” μάλλον “ιδιώνυμο” αδίκημα. Πρβλ. και E. Harris, «“In the Act” or “Red-Handed”? Apagoge to the Eleven and Furtum manifestum», [*Akten der Gesellschaft für Griechische und Hellenistische Rechtsgeschichte*.10], *Symposion 1993 (Vorträge zur Griechischen und Hellenistischen Rechtsgeschichte, Graz-Andritz, 12-16 September 1993)*, 1994, 181, κυρίως σημ. 28, 182 (=In the Act or Red-Handed).

47. Δημ. 7 (Περί Αλοννήσου) 14: “περὶ δὲ τῶν ληστῶν δίκαιόν φησιν εἶναι κοινῇ φυλάττειν τοὺς ἐν τῇ θαλάττῃ κακουργοῦντας ὑμᾶς τε καὶ αὐτόν...”· *Lexica Segueriana* 315, 14: “ὁ φωρῶν λιμὴν ἐστὶν ἐν μεθορίῳ τῆς Ἀττικῆς, ἐνθα οἱ λησταὶ καὶ κακοῦργοι ὀρμίζονται”· Σούδα, λ. κακοῦργοι: “οἱ λησταὶ, οἱ ἐνεδρευταί”· Δημ. 58 (Κατὰ Θεοκρίτους) 53: “Μοιροκλῆς τοῖνυν, ὧ ἄνδρες δικασταί, ὁ τὸ ψήφισμα γράψας κατὰ τῶν τοὺς ἐμπόρους ἀδικούντων (δηλ. οἱ λησταὶ ὑπὸ τὴν ἐννοίαν των πειρατῶν ὅπ. κατωτέρω, 56), καὶ πείσας οὐ μόνον ὑμᾶς ἀλλὰ καὶ τοὺς συμμάχους φυλακὴν τινα τῶν κακουργούντων ποιήσασθαι...” (Hansen, *Apagoge*, 42-43, 46 σημ. 34). Ας σημειωθεί ότι την ευρεία έννοια του αδικήματος της ληστείας περιλαμβάνει και η Νεαρά (Ιουστινιανού) 134.13.1. Πρβλ. και MacMullen, *Brigandage*, 262· Y. Garlan, “Signification historique de la piraterie grecque”, *Dialogues d’Histoire Ancienne*, 4 (1978), 1-16· Laffi, *Senatori prosciolti*, 49.

48. Λόγω της συχνότατης στη πράξη συρροής του αδικήματος της “ληστείας” ή “λωποδυσίας” με ανθρωποκτονία ή πλέον ενδεδειγμένη, κατά το αττικό δίκαιο, διαδικασία ήταν αυτή της “ἀπαγωγῆς” (Bonner-Smith, *Administration of Justice*, II, 214-215 σημ. 1, 276, 244, 285· Hansen, *Apagoge*, κυρίως 103 σημ. 22, 105 σημ. 26 όπου και οι σχετικές πηγές). Επίσης, για τον ίδιο λόγο, ήταν επιτρεπτή η αυτοδικία εφόσον το θύμα ληστείας τελούσε σε κατάσταση νόμιμης άμυνας (Πλάτωνος, *Νόμοι*, 9, 874b: “καὶ ἐὰν λωποδύτην ἀμυνόμενος ἀποκτείνῃ, καθαρὸς ἔστω”· πρβλ. Cohen, *Theft*, 80). Επί του δικαιώματος και άλλων προσώπων, κυρίως συγγενικών του θύματος, να συνδράμουν τον αμυνόμενο ακόμα και επιφέροντας θάνατο στον επιτεθέντα βλ. J. Velissaropoulos-Karakostas, “Νηποινεί τεθνάναι”, [*Akten der Gessellschaft für Griechische und Hellenistische Rechtsgeschichte*, 9], *Symposion 1990 (Papers on Greek and Hellenistic Legal History, Pacific Grove, California, 24-26 September 1990)*, 1991, 103-104, ενώ για τη ρωμαϊκή περίοδο, όπου και παρατηρείται διεύρυνση του κύκλου των προσώπων αυτών, πρβλ. Mommsen, *Droit Pénal*, II, 335. Ειδικώς δε όσον αφορά στο αδίκημα της ληστείας βλ. το απευθυνόμενο στους κατοίκους των επαρχιών διάταγμα των αυτοκρατόρων Βαλεντινιανού, Θεοδοσίου και Αρκαδίου έτους 391 μ.Χ. (C.Th. 9.14.2 = C.J. 3.27.1) με το οποίο παρέχεται σε οποιοδήποτε πρόσωπο η “ελεύθερη εξουσία του ανθίστασθαι” (“liberam resistendi facultatem”) κατά ιδιώτου ή στρατιώτου εισερχομένου κατά τη διάρκεια της νύχτας σε αγρό ή επιτιθεμένου σε δημοσία οδό, “διότι κάλλιον ἐστὶ τὸ ἐγχαίρων προλαμβάνειν (συντρέχειν) ἢ τὸ ἐκδικεῖν μετὰ τὸ ἀποτέλεσμα” (*Corpus Juris Civilis*, I, μετ. Π. Τσιτσεκλή, Αθήνα 1911, 490).

κήματος της κλοπής, ως διασαλεύοντα όχι μόνον την ατομική ασφάλεια των πολιτών αλλά και τη δημόσια τάξη⁴⁹. Για τον λόγο άλλωστε αυτό η μόνη προβλεπόμενη ποινή ήταν αυτή του θανάτου⁵⁰. Επιπλέον δε οι εξουσίες των αρμοδίων αρχών της αθηναϊκής πολιτείας (“ένδεκα” ή “ἐπιμελητῶν τῶν κακούργων”)⁵¹, όσον αφορά κυρίως στη δίωξη των “ἐπ’ αὐτοφώρῳ” συλλαμβανομένων και ομολογησάντων την ενοχή “λωποδυτῶν” και “ληστῶν”, εμφανίζονται ιδιαίτερα ενισχυμένες. Και τούτο διότι στα πλαίσια θεσμοθετημένων ειδικών διαδικασιών⁵², δύνανται, όχι μόνον

49. Cohen, *Theft*, 83.

50. Τούτο, άλλοτε αναφέρεται ρητῶς στις πηγές, και άλλοτε προκύπτει εμμέσως από την εφαρμογή της διαδικασίας της “ἀπαγωγῆς”. Περί τῶν “ληστῶν” ειδικῶς βλ. Λυσ. 13 (Κατά Αγοράτου) 78: “ἐπειδὴ δὲ εἶδον αὐτὸν τάχιστα συλλαβόντες ἄγουσιν ἄντικρυς ὡς ἀποκτενοῦντες, οὐπερ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπέσφαττον, εἴ τινα ληστὴν ἢ κακούργον συλλάβοιεν”. Εξάλλου εἶναι πιθανόν ὅτι και οι αποδοχείς των προϊόντων του εγκλήματος της κλοπής τιμωρούνταν με την ποινή του αυτουργού. Πρβλ. Cohen, *Theft*, 84 επ.: Λυσ. 29 (Κατά Φιλοκράτους) 11· Πλάτωνος, *Νόμοι*, 12, 955b.

51. Οι “ένδεκα” ἦσαν σώμα αθηναίων αρχόντων με διοικητικές-αστυνομικές αρμοδιότητες (γενική εποπτεία ἐπὶ της λειτουργίας του “δεσμοτηρίου” της Αθήνας, υπεύθυνοι για την εκτέλεση των ποινῶν) αλλά και δικαιοδοτικές συνυφασμένες με τον βεβαρυμένο ποινικό χαρακτήρα των συγκεκριμένων αδικημάτων. Περί του θεσμοῦ αυτού και των βοηθητικῶν οργάνων (“οἱ τοῦ δεσμοτηρίου φύλακες” - “θυρωρός”, “ὑπηρέται”, “παραστάται”) βλ. ενδεικτικῶς E. Caillemet, λ. *Hendeka* (Οἱ Ἐνδεκα) εἰς *DAGR*, III¹, 73a-75b ὅπου και η παλαιότερη ἐπὶ του θέματος βιβλιογραφία· Bonner-Smith, *Administration of Justice*, I, 186 / II, 75 σημ. 2, 78, 121, 203· A. Harrison, *The Law of Athens*, II, *Procedure*, London 1971, (ανατύπ. 1998), 17-18 (= *The Law of Athens*)· S. Todd, *The Shape of Athenian Law*, Oxford 1993, 79 ὅπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές (= *Shape*). Κατά τους Bonner-Smith οι δικαιοδοτικές αρμοδιότητες των “ένδεκα” ἐπὶ των “κακούργων” αποτελοῦν κατάλοιπο της δικαστικής εξουσίας των αρχόντων κατά την προ του Σόλωνος περίοδο (ὅπ. π., I, 121· πρβλ. και Harrison, *The Law of Athens*, II, 17, σημ. 5). Ειδικῶς για την προσαγωγή των ληστῶν και λωποδυτῶν ενώπιον των “ένδεκα” βλ. Φώτιος, λ. *ἡγεμονία δικαστηρίου*: “... τοῖς ένδεκα ὅσαι ληστὰς καὶ λωποδύτας καὶ ἀνδραποδιστὰς εἰσάγουσι...”.

52. Ὅπως η “ἀπαγωγή” (Hansen, *Aragoge*, 39-40 ὅπου αναλυτικός πίνακας πηγῶν), η “ένδειξις” (Hansen, *Aragoge*, 14, 18: Αντιφ. 5 (Περί του Ηρώδου φόνου) 9-10) και η “ἐφήγησις” (Hansen, *Aragoge*, 25: Δημ. 22 (Κατά Ανδροτίωνος) 26). Κατά τον Hansen, “ἀπαγωγή”, “ένδειξις”, “ἐφήγησις”, δεν αποτελοῦν τρεις ξεχωριστές διαδικασίες αλλά παραλλαγές της ἰδίας διαδικασίας· πρβλ. ἀντιθέτως Harrison, *The Law of Athens*, II, 22 σημ. 4 ὅπου και σχετική βιβλιογραφία. Ειδικότερα, “ένδειξις” και “ἀπαγωγή” εμφανίζονται συχνά στις πηγές ως στάδια της ἰδίας διαδικασίας, πιθανόν δε η “ένδειξις” να αποτελούσε την ηπιότερη μορφή της ἰδίας διαδικασίας (Hansen, *Aragoge*, 16), ενώ η χρήση του ὅρου “ἀπαγωγή” εἶναι ευρύτερη, καλύπτουσα αρκετές φορές και την έννοια της “ἐφηγήσεως” (*Aragoge*, 25). Κατά την ἄποψη του A. Harrison, εύλογο εἶναι να συμπεράνει κανεῖς ὅτι οι ειδικές διαδικασίες της “ἐφηγήσεως” ἢ της “ένδείξεως”, ὅπου η πρωτοβουλία της αρμοδίας αστυνομικής αρχῆς ἦταν ιδιαιτέρως ενεργός, δεν θα ἦταν δυνατόν να αποκλεισθῶν στην πράξη εφόσον δι’ αὐτῶν παρείχετο αποτελεσματικότερη έννομη προστασία (Harrison, *The Law of Athens*, II, 231). Και τούτο ασφαλῶς ἴσχυε

να προφυλακίσουν τον συλληφθέντα κακούργο⁵³, αλλά και να επιβάλουν τη θανατική ποινή ακόμα και άνευ παραπομπής του ενόχου σε δίκη⁵⁴. Λιγότερο ωστόσο σαφές είναι το θέμα της εφαρμοζόμενης διαδικασίας, στις περιπτώσεις της μη “ἐπ’ αυτοφώρῳ” συλλήψεως των ενόχων⁵⁵. Επίσης αδιευκρίνιστο παραμένει το ζήτημα εάν οι “ἐνδεκα” διεξήγαν έστω και σύντομη συνοπτική ανάκριση, στις περιπτώσεις εκείνες όπου ως αυτόφωρη εθεωρείτο και σύλληψη απέχουσα χρονικά από την τέλεση του κακουργήματος⁵⁶, ο δε συλληφθείς ηρνείτο να ομολογήσει την ενοχή του⁵⁷. Το γεγονός ότι στις περιπτώσεις αυτοφώρου, υπό την ευρεία του έννοια, φαίνεται να απαιτείται γραπτή αναφορά του μηνυτή περί των συμβάντων (επίσης καλουμένη “ἀπαγωγή”)⁵⁸ ή ειδική έγγραφη μνεία του αυτοφώρου⁵⁹ πιθανόν συνηγορεί υπέρ της εκδοχής αυτής⁶⁰. Τέλος η χρή-

ιδιαιτέρως προκειμένου περί περιπτώσεων κλοπής όπου είχε γίνει χρήση βίας προκαλούσα τον εκφοβισμό του θύματος. Πρβλ. και Δημ. 22 (Κατά Ανδροτίωνος) 26 : “Οἶον τῆς κλοπῆς.. Ἐρρωσαι καὶ σαυτῷ πιστεύεις· ἄπαγε· ἐν χιλίαις δ’ ὁ κίνδυνος· ἀσθενέστερος εἰ· τοῖς ἄρχουσιν ἐφηγοῦ. τοῦτο ποιήσουσιν ἐκεῖνοι”.

53. Κατά τον Hansen η προφυλάκιση ήταν υποχρεωτική ἐπὶ “ἀπαγωγῆς” αλλά προαιρετική ἐπὶ “ἐνδείξεως” (Apagoge, 11-13, 23)· πρβλ. όμως και U. Paoli, “Les pouvoirs du magistrat de police dans le droit attique”, [Altri Studi di Diritto Greco e Romano], Milano 1976, 227 επ.· Harrison, *The Law of Athens*, II, 221 σημ. 6.

54. Σύμφωνα με την άποψη των Lipsius (*Das Attische Recht*, 318) και Harrison (*The Law of Athens*, II, 222-223). Αντίθετος ο Hansen (Apagoge, 17-18).

55. Πρβλ. L. Gernet, *Anthropologie de la Grèce antique*, Paris 1976, 323· Glotz, *Klopè*, 830b· Cohen, *Theft*, 83. Βλ. όμως και Harris, *In the Act or Red-Handed*, 182, κυρίως σημ. 30.

56. Επί της διασταλτικής εννοίας του αυτοφώρου κατά την κλασική αρχαιότητα βλ. Hansen, Apagoge, 49-51 Cohen, *Theft*, 36· Harrison, *The Law of Athens*, II, 224 με επιμέρους διαφοροποιήσεις κατά την ερμηνευτική προσέγγιση των πηγών. Για μία πλέον πρόσφατη ανάλυση της εννοίας του “ἐπ’ αὐτοφώρῳ” κατά το αττικό δίκαιο, σε συνδυασμό και με τις συναφείς πηγές του ρωμαϊκού δικαίου (Gai. *Inst.* 3.183-184· *Inst.* 4.1.1, 3· D. 47.2.3) βλ. Harris, *In the Act or Red-Handed*, 170 επ.

57. Πρβλ. Αθ. Πολ., 52.Ι. Κατά την αρκετά τεκμηριωμένη άποψη των Todd (Shape, 79-81 117) και Hansen (Apagoge, 234 σημ. 93), -βασισθέντων στο χωρίο Δημ. 5 (Κατά Στεφάνου) 81,- στις περιπτώσεις των ἐπ’ αυτοφώρῳ συλλήψεων το βάρος αποδείξεως μεταφέρεται στον συλληφθέντα, άρα ως ομολογία θεωρείται και η αδυναμία αναπτύξεως πειστικών επιχειρημάτων περί της αθωότητας του κατηγορουμένου. Πρβλ. ομοίως και Harris (*In the Act or Red-Handed*, 179) ο οποίος θεωρεί τη μεταφορά του βάρους της αποδείξεως της αθωότητας στον συλληφθέντα ως απόρροια του αυτοφώρου, υπό την ευρεία του έννοια.

58. Harrison, *The Law of Athens*, II, 223 σημ. 1 όπου και σχετικές πηγές.

59. Πρβλ. Λυσ. 13 (Κατά Αγοράτου) 86 : “... ἀναγκάζοντες (οἱ ἐνδεκα) τό γε προσγράψασθαι ἐπ’ αὐτοφώρῳ”. Επί του θέματος βλ. κυρίως D. MacDowell, *Athenian Homicide Law in the Age of the Orators*, [Publications of the Faculty of Arts of the University of Manchester, 15], 1963 (ανατύπ. 1966), 131 επ.

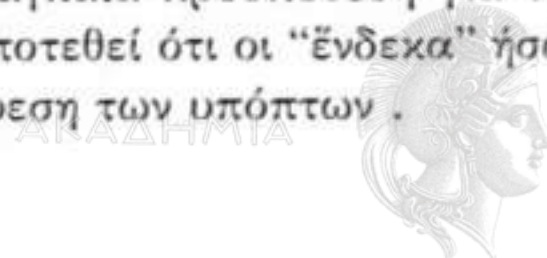
60. Πρβλ. την υπόθεση που διατυπώνει ο Harrison, αν και με αρκετές επιφυλάξεις (*The Law of Athens*, II, 89, 223).

ση του ελληνικού όρου “ἀνάκρισις”⁶¹ στη διάταξη του Πανδέκτη 48.3.6,1 ενδέχεται να αποτελεί απόηχο ανάλογης πρακτικής.

Από όσα προαναφέρθηκαν προκύπτει ότι η ειδική αντιμετώπιση, από διαδικαστική άποψη, των διακεκριμένων περιπτώσεων κλοπής που ενείχαν το στοιχείο της βίας, μεταξύ των οποίων και το αδίκημα της ληστείας, απετέλεσε κοινό χαρακτηριστικό διαφόρων ιστορικών περιόδων. Η ανάληψη ιδιαιτέρων πρωτοβουλιών κατά τη σύλληψη και δίωξη των ληστών από τις διωκτικές αρχές, –ανεξάρτητα από το ειδικότερο θεσμικό πλαίσιο υπό το οποίο οι τελευταίες εμφανίζονται⁶²,– ενείχε βεβαίως, ό-

61. Περί της εννοίας της “ἀνακρίσεως” ως τμήματος της προδικασίας, κυρίως σε υποθέσεις κληρονομικού δικαίου, κατά την κλασική αρχαιότητα από την εκτενή βιβλιογραφία βλ. ενδεικτικώς E. Caillemet, λ. *Anakrisis* (Ἀνάκρισις) εις *DAGR*, I¹, 261b-264b όπου και η παλαιότερη επί του θέματος βιβλιογραφία· Bonner-Smith, *Administration of Justice*, I, 119 επ., 168, 283 επ. / II, 7· A. Dorjahn, «Notes and discussions on the Athenian anakrisis», *Classical Philology*, 36(1941), 182-185· U. Kahrstedt, *Untersuchungen zur Magistratur in Athen. Studien zum öffentlichen Recht Athens*, ανατύπ. Aalen 1969, II, 222· D. MacDowell, *Το Δίκαιο στην Αθήνα των κλασικών χρόνων*, μετ. Γ. Μαθιουδάκη, Αθήνα 1986, 370-373· Harrison, *The law of Athens*, I, 124 σημ. 2, 143 σημ. 1, 192/II, 94-105 όπου και περαιτέρω βιβλιογραφικές παραπομπές. Περί της εννοίας της “ἀνακρίσεως”, κατά το αττικό δίκαιο, ως προκαταρκτικής έρευνας σχετιζομένης με διοικητικά ζητήματα (όπως η ανάδειξη των αρχόντων ή η απόδοση ευθυνών σε αυτούς, η ανάληψη “λειτουργιών”) βλ. ενδεικτικώς Harrison, *The law of Athens*, I, *The family and property*, 208, ενώ για την ελληνιστική περίοδο βλ. Taubenschlag, *Law*, 495 σημ. 2, 615 σημ. 24. Περί της ειδικής εννοίας της “ἀνακρίσεως”, ως συνοπτικής εξετάσεως διεξαγομένης από “ἐναρχους ὑπομνηματογράφους” και αφορώσης στο ειδικότερο ζήτημα εάν ο εκποιούμενος ως δούλος είχε πράγματι αυτή την ιδιότητα ή ήταν ελεύθερος πολίτης βλ. M. Wolff, “Neue juristische Urkunden, III. Beaufsichtigung des Sklavenhandels im römischen Ägypten. Die Anakrisis», *SZZ RA*, 83 (1966), 340-349· N. van der Wal, “Ἀνάκρισις”, *TR*, 35 (1967), 595-596 (με αναφορά στη Νεαρά (Ιουστινιανού) 142 έτους 558 μ.Χ., ως ένδειξη της επιβιώσεως του θεσμού της ανακρίσεως, υπό την ειδική αυτή έννοια, τουλάχιστον έως και τον 6ο αι. μ.Χ.).

62. Είναι γεγονός ότι οι αρμόδιες, σε διάφορες ιστορικές περιόδους, διωκτικές αρχές εμφανίζουν ουσιώδεις διαφοροποιήσεις, τόσον όσον αφορά στην οργάνωση, όσο και στις ειδικότερες αρμοδιότητές τους στον τομέα της απονομής δικαιοσύνης. Για παράδειγμα οι “ένδεκα”, σε αντίθεση με τους “εἰρηναρχες” της ρωμαϊκής περιόδου, απετέλεσαν συλλογικό σώμα, που κατείχε υψηλότερη συγκριτικά θέση στην ιεραρχία των αρχόντων (“ἀρχῶν”) της αθηναϊκής πολιτείας και είχε, όπως προαναφέρθηκε, υπό ορισμένες βέβαια προϋποθέσεις, σαφείς δικαιοδοτικές αρμοδιότητες επί αδικημάτων του κοινού ποινικού δικαίου. Εξάλλου αμφισβητούμενο είναι το ζήτημα εάν οι “ένδεκα” διέθεταν και κατ’ εξοχήν αστυνομικές αρμοδιότητες, όπως λ.χ. τη διερεύνηση του εγκλήματος (Todd, *Shape*, 79 σημ. 3). Εάν ωστόσο θεωρηθεί ορθή η άποψη του Hansen (*Apagoge*, 25) ότι πιθανότατα η σύλληψη in flagrante delicto δεν αποτελούσε αναγκαία προϋπόθεση για την έναρξη της διαδικασίας της “ἐφηγήσεως”, είναι εύλογο να υποτεθεί ότι οι “ένδεκα” ήσαν αρμόδιοι, ειδικά σε αυτές τις περιπτώσεις, και για την ανεύρεση των υπόπτων.

πως προαναφέρθηκε, τον κίνδυνο της υπέρβασης των αρμοδιοτήτων ή και της κατάχρησης εξουσίας⁶³. Στις αρχές του 2ου αι. μ.Χ., όπως διαφαίνεται από το διάταγμα του αυτοκράτορος Αντωνίνου Πίου, τα προβλήματα που ανέκυπταν κατά την άσκηση του διωκτικού έργου, των ειρηναρχών, δεν άφησαν καθόλου αδιάφορη την κεντρική εξουσία. Τούτο επιπροσθέτως προκύπτει και από τις αρκετά μεταγενέστερες συναφείς οδηγίες των αυτοκρατόρων Ονωρίου και Θεοδοσίου έτους 405 μ.Χ.⁶⁴ όπου ορίζεται ότι οι αρμόδιοι “έκδικοι” (*defensores civitatum*)⁶⁵, οφείλουν να παραπέμπουν πάραυτα και με κατάλληλη συνοδεία στο αρμόδιο δικαστήριο τους επ’ αυτοφώρω συλλαμβανομένους ληστές οι οποίοι προσάγονται ενώπιον τους δια δημοσίου υπομνήματος όπου και θα πρέπει να αναφέρεται ειδικώς το τελεσθέν αδίκημα⁶⁶. Συναφείς είναι και οι οδηγίες των ιδίων αυτοκρατόρων του έτους 409 μ.Χ.⁶⁷ δια των οποίων υπο-

63. Πρβλ. Robert, *Études anatoliennes*, 104· R. MacMullen, *Soldier and Civilian in the Later Roman Empire*, 1963, 139· Του ιδίου, *Brigandage*, 259. Ενδιαφέρον είναι δε να σημειωθεί ότι στη ρωμαϊκή Αίγυπτο απαντώνται ακόμα και περιπτώσεις χρηματισμού και συμπαιγνίας των αστυνομικών ή στρατιωτικών αρχών με συμμορίες ληστών που ανέπτυσαν δράση εντός της περιφέρειας επί της οποίας ασκούσαν διωκτικά καθήκοντα (Baldwin, *Crime and Criminals*, 259).

64. *C.Th.* 9.2.5· *C.J.* 1.55.7.

65. Ο “έκδικος”, θεσμός ελληνιστικής προελεύσεως, απαντώμενος κατά τη ρωμαϊκή περίοδο σε διάφορες πόλεις της επαρχίας της Ασίας (Αμισός, Κίβυρα, Έφεσος κ.ά.), ήταν ο νομικός εκπρόσωπος της πόλεως, ένα είδος διαμεσολαβητή μεταξύ της Ρώμης και της οικείας πόλεως προς το συμφέρον της οποίας συνήθως ενεργούσε. Κατά τον 4ο αι. μ.Χ. ο ρόλος του εκδίκου ενδυναμώνεται προκειμένου να αντιμετωπισθεί το φαινόμενο της καταχρήσεως εξουσίας των διοικητικών αρχών και των *potentiores*. Περί του θεσμού και της ιστορικής εξελίξεώς του βλ. ενδεικτικώς A. Desjardins, λ. *Defensor civitatis* εις *DAGR*, II¹, 47b-48b· Berger, *EDRL*, 428· Cuq, *Manuel des Institutions Juridiques*, 815 σημ. 5· Magie, *Roman Rule*, I, 648-649 σημ. 49· D. De Decker, “L’expression des revendications sociales dans l’antiquité tardive”, *Dialogues d’Histoire Ancienne*, 1979, 255-262· V. Fre Mannino, “Ricerche sul “defensor civitatis”, [*Pubbl. dell Ist. di Dir. Rom. e dei Dir. delle Oriente Medit.* 62], Milano, 1984· S. Romano, “Defensor civitatis”, *NDI*, 5 (1960), 313-316· V. Hanga, “Les Ombudsmen Romains: Defensores”, [*Le Monde Antique et les droits de l’homme. Actes de la 50e session de la société internationale F. De Visscher pour l’Histoire des Droits de l’Antiquité. Bruxelles, 16-19 Sept. 1996*], 1998, 209-213· F. Pergami, “Sulla istituzione del defensor civitatis”, *SDHJ*, 61 (1995), 413-431.

66. Άλλωστε σύμφωνα και με τη διάταξη του *C.Th.* 1.29.8=*C.J.* 1.55.6 (διάταγμα των αυτοκρατόρων Θεοδοσίου και Αρκαδίου, 392 μ.Χ.), οι “δοκιμώτατοι και αυστηρότατοι” έκδικοι καθίστανται αρμόδιοι για τη δίωξη των ληστών σε όλες εκείνες τις περιοχές όπου ακμάζει η “μανία” των εγκληματιών αυτών. Με τον τρόπο αυτό το διάταγμα προσβλέπει στην εξάλειψη των διαφόρων μορφών υποθάλψεως και βοήθειας που παρείχοντο κατά καιρούς στους ληστές και οι οποίες συνετέλεσαν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, στην αύξηση του αριθμού των αδικημάτων αυτών.

67. *C.Th.* 12.14.1· *C.J.* 10.77.

δεικνύεται η επαναφορά του παλαιού συστήματος της επιλογής των ειρηνάρχων μεταξύ των ευπορωτέρων εκάστης περιοχής, καθώς και πρόσθετες οδηγίες του έτους 420 μ.Χ.⁶⁸ όπου δίδονται οδηγίες για τη διατήρηση του “αρχαίου εθίμου” που αφορά στις εν γένει αρμοδιότητες των ειρηνάρχων. Αργότερα, κατά το έτος 426 μ.Χ., οι οδηγίες των αυτοκρατόρων Θεοδοσίου και Βαλεντινιανού θα καθορίσουν ότι οι διορισμοί των ειρηνάρχων (και άλλων διοικητικών αρχών) υπόκεινται, βάσει σχετικού εθίμου, σε αυτοκρατορική επικύρωση. Επιπροσθέτως διατάσσουν την ακύρωση όσων πράξεων έχουν εκδόσει ειρηνάρχες που καταδικάσθηκαν. Τέλος τονίζεται ότι η τυχόν παράνομη συμπεριφορά των εν λόγω διοικητικών αρχών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, θα προκαλεί αναπόφευκτα την προσήκουσα αυτοκρατορική οργή και αποδοκιμασία⁶⁹.

68. *C.Th.* 10.1.17· *C.J.* 10.1.9.

69. *C.Th.* 8.7.21, 2, 3. Πρβλ. *C.J.* 12.59.6· *C.J.* 12.49.7.

